

VLIV NÁSILÍ V MÉDIÍCH NA VÝVOJ DĚTÍ A MLÁDEŽE**EFFECTS OF VIOLENCE IN MEDIA ON THE DEVELOPMENT OF CHILDREN AND YOUTH****Darina Caloňová**

Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik, Ústav pedagogických a psychologických věd

Summary

The contribution deals with the violence presented in media and its effects on the development of children and youth as one of nowadays topical themes, which is being discussed in a number of publications. The target of the work is to offer an outline of the problems with the use of foreign sources and research projects in selected target groups, which come in everyday contact with media and whose opinions, standpoints, etc., are being more or less formed by them. Children and youth are groups most sensitive to new phenomena of these days and to developmental trends and thus, they are also the most endangered groups. The media exert positive effects, provide entertainment and mediate education, but they can also exert opposite effects. Authors in their conclusions also mention already existing proclivities in the target groups or effect of violent relationships and violent environment, in which they can be active. These can include possible social and interpersonal problems in children and youth, where the aggressive tendencies are supported by watching media with violent contents. Children can be affected by these negative contents including effects on their future life and thus, preventive interventions of parents are necessary from the very childhood. They can reduce this negative impact of media on children and youth. The role of parents is of essential importance particularly in the choice of programmes, where they can either take advantage of their own experience or attempt to initiate a discussion about the scenes observed, support thinking about contents of the programmes and help differentiate between imagination and reality, speak with children and youth about their feelings and bring possible alternative solutions of problems, which can be observed and which can be encountered in media.

Key words: violence – medium – children – youth – parents

Souhrn

Příspěvek pojednává o násilí prezentovaném v médiích a jeho vlivu na vývoj dětí a mládeže, jakožto jednoho z aktuálních témat současné doby, kterému je věnována pozornost v řadě publikací. Cílem je nabídnout přehled o problematice s využitím zahraničních zdrojů a výzkumů u vybraných cílových skupin, které jsou s médii v každodenním kontaktu a jejichž názory, postoje apod. jsou právě jimi více či méně formovány. Děti a mládež nejcitlivěji reagují na nové fenomény doby a vývojové trendy, a proto jsou také nejvíce ohroženou skupinou. Ačkoliv média působí pozitivně, poskytují zábavu a zprostředkovávají vzdělání, mohou mít rovněž efekt opačný. Autoři při stanovování závěrů zmiňují také již existující dispozice, kterými mohou cílové skupiny disponovat, či vliv násilných vztahů a násilného prostředí, ve kterém se mohou pohybovat. Lze zde zařadit možné sociální a interpersonální problémy dětí a mladistvých, které agresivní tendence při sledování médií s násilným obsahem podporují. Děti mohou být tímto

negativním obsahem ovlivněny i ve svém budoucím životě, proto je nutný preventivní zásah rodičů již od samého dětství. Ti mohou tento negativní dopad médií na děti a mládež snížit. Role rodičů je podstatná především v samotném výběru pořadů, který může probíhat např. na základě jejich vlastní zkušenosti, dále by se měli pokusit rozvinout diskusi o sledovaných scénách, podporovat přemýšlení o obsahu viděného, napomoci umět rozlišit fantazii a realitu, hovořit o pocitech dětí a mládeže či přinést alternativní možná řešení problémů, které lze zhlédnout a se kterými je možno setkat se v médiích.

Klíčová slova: násilí – médium – děti – mládež – rodiče

Současná doba je charakterizována neustálým vlivem médií, která představují hlavní prostředek masové komunikace. Lze zde hovořit např. o knihách, novinách, časopisech, televizi, počítačových hrách či internetu, jejichž cílem je nejen informovat, ale zároveň také strukturovat představy o světě, a proto je zodpovědný styk s médii jedním z hlavních výchovných cílů (Stangl, 2011), který je bezpochyby také tím nejdůležitějším prostředkem kulturního vyjádření a komunikace (Ortega et al., 2007). Média ovlivňují dále chování, postoje a názory jedinců, mohou rozšiřovat obzory poznání, vzdělávat, pomáhat v politickém rozhodování a ovlivňovat životní styl lidí, zároveň ale také vyvolávat napětí a navádět ke společensky nežádoucímu jednání či uvádět v omyl (Jiráček, Köpplová, 2007).

Do poloviny minulého století trávil děti a mládež svůj volný čas spolu se svými rodiči. Sledováním jejich životního stylu a činností tak získávaly požadované schopnosti pro zařazení se a přizpůsobení společnosti, přičemž se právě rodiče, sourozenci a úzcí rodinní příslušníci stali jejich vzorem. Změna nastala po industriální revoluci a rozvoji technologie, která se odrazila ve vztazích, kvalitě života či v profesionálním a sociálním chování lidí (Kaikitis, 2004). Život se přesouvá z přirozeného světa do mediální reality a ta se stává pro děti a mládež přirozeným zdrojem socializačních procesů (Jiráček et al., 2005).

V posuzování účinku médií hraje roli především stav společnosti, rozvoj médií, rozvoj poznání společnosti a uvažování o ní (Jiráček, Köpplová, 2007). Matoušek (2003) poukazuje ve své publikaci na jednu z možných forem účinku, který vzniká na základě imitace postav z kreslených seriálů dětmi již od jednoho roku. Děti se mohou kvůli těmto podnětům chovat

agresivně nejen vůči dětem ostatním, nýbrž také vůči hračkám a ve vyšším věku mohou tento druh chování vnímat jako metodu přiměřenou k řešení problémů. Bandura (Ortega et al., 2007) dále doplňuje, že i když se děti mohou pozorováním naučit nové podoby chování z televizních programů, neznamená to, že ihned imitaci přijmou za svou. Studie Kaiser Family Foundation (Ortega et al., 2007) zaměřená na rodiče a děti ve věku od 6 měsíců do 6 let vykazuje, že až v 66 % jejich děti imitují z médií pouze chování pozitivní při sledování televize půl hodiny denně. K vlivu účinků médií přispívá jeho samotný obsah, tzn. rozsah a stupeň představy o násilí, atraktivita násilných činů, dále pak osobnostní a sociální oblast dětí a mládeže, tzn. intelektuální schopnosti, socioekonomický status, vrstevnická skupina, škola a rodina se zřetelem na samotná média (Kunczik, Zipfel, 2004).

Dítě má již ve středním školním věku schopnost distancovat se od násilí v médiích a zaujmout k němu kritický postoj, avšak to se dá vhodným druhem scén s násilím také oslabovat (Matoušek, 2003). Za negativní efekty médií lze považovat násilí a agresivní chování v jeho obsahu, sexuální zaměření, agresivní řeč apod., které ovlivňují následně psychické zdraví, školní výkonnost či sebevědomí (Ortega et al., 2007).

Mladá generace je adaptována na společnost, se kterou se identifikuje a jejímž nástrojem jsou tzv. „mainstreamová“ média vtiskující do vědomí člověka právě obsahy odrazující jen v malé míře realitu přirozeného světa, oproti tomu ale vytvářejí realitu virtuální (Sak, 2000). Tato generace jako jedna z nejcitlivější reagujících na nové fenomény doby a vývojové trendy je především ve vztahu k médii tzv. sociálním médii, které tyto inovace vná-

ší do společnosti a díky nim také nové technologie vstupují do společnosti a zastaralé společnost opouštějí (Jirák et al., 2005). Média mohou postojе dětí a mládeže nejen zesílit či zeslabit, nýbrž také zcela změnit, neboť si tyto skupiny ve svém vývojovém období teprve svůj úsudek utvářejí.

Mládež by se měla především v rodině naučit rozlišovat, co je pravdivé a co není, a v případě, že rodina nedokáže být v této oblasti nápomocná, nastupuje role školy, spolužáků a učitelů (Griesbach, 2006). Dítě, o které neprojevují rodiče zájem a kterému nevěnují dostatek pozornosti, může považovat násilí v médiích právě za legitimní způsob prosazování lidských potřeb. Média nemusejí zastávat však pouze roli šířitele negativního vlivu (Matoušek, 2003), pozitivním přínosem se může stát rovněž podpora chuti k učení, bohatství ve vzdělání, možnost diskuse o sociálních problémech, odhalení umění prostřednictvím hudby a divadelních představení či pouhé pobavení se (Ortega et al., 2007).

Působení médií je dlouhou dobu středem pozornosti řady výzkumů, přičemž médiem, které ovlivnilo život člověka tím nejvýznamnějším způsobem, se stala televize. Televize v současné době představuje pro řadu lidí významnou část jejich života, která je dostupná nezávisle na jejich finanční, společenské a kulturní úrovni. Revoluční změna ve světě u tohoto druhu médií přinesla proměnu jejich kvality (Kaikitis, 2004), avšak Ortega et al. (2007) zmiňují v této souvislosti tzv. „paradox nadbytku“ poukazující na to, že rostoucí kvantita informací nevede bezpodmínečně k většímu stupni informovanosti a její kvalitě v pozitivním slova smyslu.

Jak již hovoří název příspěvku, jedním z aktuálních témat je vliv médií na vývoj dětí a mládeže, televize je vnímána jako jedna z nejvíce ohrožujících pro tyto dvě zmíněné skupiny. Autoři Ortega et al. (2007) jsou zastánci názoru, že násilí v médiích není jediným a samotným důvodem jeho přenesení do reality. Násilí v televizi jej může pouze zesílit, a to např. u dětí a mládeže, které již těmito tendencemi disponují, či u těch dětí, které žijí v násilných vztazích a násilném prostředí a jsou jím proto z médií ovlivněny dříve. Nesmí být opomenuty ani školní, sociální a inter-

personální problémy dětí a mladistvých, které tyto agresivní tendence při sledování televize s násilným obsahem podporují (Stangl, 2011).

Je potřeba vyzdvihnout důsledky v předškolním a školním věku odrážející se v dlouhodobém dopadu na slabou školní výkonnost a s ní související poruchou čtení, porozumění řeči či matematických dovedností a poruchou pozornosti. Tou trpí dle výzkumů americké studie až 10 % dětí a pravděpodobnost výskytu roste zejména u dětí od 2 do 4 let trávících především svůj čas před obrazovkou (Spitzer, 2005).

Murray (Matoušek, 2003) doplňuje tuto problematiku longitudinálními studii, během které sledoval děti pod vlivem agresivního obsahu v televizi a následně jejich chování v reálném životě, které nabývalo rovněž na agresivitě. Murray uvádí u těchto respondentů zvýšený počet zadržení a odsouzení za násilné trestné činy v jejich 30 letech, a proto konstatuje, že televize opravdu posiluje agresivitu a pocit, že je svět nebezpečným místem, a oslabuje citlivost vůči násilí, se kterým se člověk setkává v reálném světě. Sledování televize v dětství a v dospívání zvyšuje násilnou kriminalitu s odstupem 10 až 15 let, tzn. kdy dokončují dospívání nebo jsou již dospělí. Johnson (Stangl, 2011) uvádí, že čím častěji se mládež dívá na televizi, tím více je v dospělosti násilnická. Diváci, kteří sledují televizi denně více než 3 hodiny, jsou až 5krát více násilničtí, než diváci sledující televizi méně než 3 hodiny.

Významem televize u osob ve věkovém rozmezí 15–30 let se zabýval Sak (2005). Jeho výzkum poukazuje na procentuální vyjádření užívání mediálních aktivit při týdenním objemu času bez toho, který je věnován spánku, přičemž tyto aktivity představují u mládeže až 34 %, u populace nad 30 let 37 %. Přední místo zaujímá sledování televize až s 32 % a ihned za ním poté rozhlas s 23 %. Od této doby se ale jistě podíl médií v životě člověka ještě zvýšil, dochází ke snížení využití tištěných médií, novin, časopisů a knih. Děti a mládež mají své názory a znalosti často zprostředkované a závislé na znalostech druhých. V tomto případě by se nemělo jednat o prioritu vzdělávacího systému, ale naopak by měl být vzbuzen zájem o prameny a fakta a naučit se s nimi pra-

covat. Sakův výzkum doplňují rovněž výsledky výzkumu MŠMT (2006), které hovoří o sledování televize denně až u 76 % respondentů ve věku 14–19 let.

Smith a Donnerstein (Stangl, 2011) hovoří o vlivech posilujících tyto agresivní tendence a uvádějí např. identifikaci s pachatelem (atraktivní hrdina vnímán jako model), ospravedlnění činu, chybějící potrestání násilí, žádné realistické představy dětí a mládeže o zranění, prezentace zbraní sloužící jako tip, názornost, jasnost činu, realistické pojetí apod.

Významný výzkumný projekt UNESCO z roku 1997 zjistil, že televize zvyšuje úzkostlivost, nesolidaritu ve společnosti, celosvětovou kulturu agrese, vede k řečovému zchudnutí, politické apatii apod. a zobrazované násilí pak ke zvýšení agresivity a antisociálního jednání, strachu, že se sami stanou oběťmi násilí, zvýšení spontánní agresivity, agresivního prozazení sebe sama, snížení empatie aj. (Kaikitis, 2004).

Výsledky výzkumu Hustona (Ortega et al., 2007) poukazují na to, že děti do svých 18 let vidí v televizi až 200 000 násilných jednání a 40 000 vražd. W. Früh (2001) na tato čísla reaguje především svým zaměřením vedle obsahové stránky televizních programů na analýzu stránky receptivní, tzn. jak různé skupiny osob reagují kognitivně či afektivně, a tvrdí, že násilí v nabídce médií vzniká teprve interpretací samotných recipientů.

Jak již bylo výše uvedeno, televize je v současné době nejvíce využívaným médiem, avšak před časem vědci také zjistili, že rovněž hudba a její texty zvyšují násilí a i tento druh médií zaujímá přední příčky zejména na internetu, kde má odbyt hudby velmi rychlý rozvoj. Dalšími médii jsou hry na počítačích a konzolích s prvky násilí a smrti, poté webové stránky s lehkou dostupností, které nabízejí řadu násilných necenzurovaných textů (Ortega et al., 2007).

Význam herních konzolí a médií počítačů přibývá. Efekty těchto her jsou na jedné straně ještě málo prozkoumané, na druhé straně vycházejí z předložených dat sledování televize těmito cílovými skupinami (Spitzer, 2005). Anderson a Bushmann (Ortega et al., 2007) hovoří o větší škodlivosti působení těchto her, než je samotná televize a filmy, jelikož jsou

interaktivní, napínavé a dochází v nich k opakování brutálního chování. Sherry (Früh, Brosius, 2008) dodává, že menší efekt na agresivitu mají hry krátké, naopak větší efekt je u her časově delších, s tématem fantazy a násilím zaměřeným proti lidem, s možností opakování, nacvičování a kontinuity scén umožňující znovu pouštění sekvencí násilných aktů v jednotlivých krocích. Násilné scény jsou v tomto případě realističtější, než jak je tomu v televizi, kde se objevují scény krátké a přerušované. Identifikace s agresorem je při hře rovněž větší, hráč si vybírá svou vlastní figuru, což zvyšuje jeho identifikační potenciál. Mezi další vlivné faktory počítačových her lze zařadit osobnostní proměnné, jako jsou věk, pohlaví, vlastnosti osobnosti či situační vlivy, např. motiv pomsty, aspekt soutěživosti apod. (Kunczik, 2007).

Všeobecně z výzkumů vyplývá, že ženy vnímají násilí více než muži a starší osoby více než mladší, u mladších osob se projevuje silný vliv neuvědomované nápodoby, a proto se rizikovým obdobím stává věk do 8 let. Stav vzdělání hraje při všímání si násilí malou roli, důležitější než osobnostní charakteristiky je vliv charakteristik samotných médií (Kunczik, Zipfel, 2006). Sami dotazovaní uvádějí jeho vliv jako všeobecně velký, ale sami sebe považují za málo ovlivnitelné, lze hovořit o tzv. „efektu třetí osoby“ (Stangl, 2011).

Významným faktorem v mediální, především tedy v tzv. „televizní výchově“ dětí jsou rodiče, jelikož právě oni mohou rozhodnout o tom, před kterými pořady děti uchránit a co dětem doporučit pro jejich osobnostní rozvoj na základě vlastní zkušenosti z dětství. Nelze zde používat jednoduché pravidlo, že nejlepší ochranou dětí a mládeže jsou pořady kvalitní, neboť v systému veřejnoprávních a komerčních televizí to není možné (Duspiva, 2003). Čím jsou děti starší, tím více na ně působí mediální obsah, avšak ony samy si převezmou jen zlomek z toho, co vidí, a to na základě nevědomé selekce a zpracováním vybraného (Meirowitz, 1993). Děti ani mládež nedokážou ignorovat či tlumit tyto negativní elementy a ne nadarmo si drží polštář před obličejem či hledají emocionální jistotu přitulením se k osobě blízké (Theunert et al., 1992). Děti násilí nepopisují často podle jeho znaků, nýbrž

podle stupně jejich emocionálních prožitků, i když ne všechno, co je děsí, musí být vnímáno jako násilné, ale např. jen jako děsivé (Kunczik, 2007). Role rodičů je podstatná také v oblasti naučené reakce dětí na prezentované násilí, včetně diskuse o nepřiměřeném řešení denních problémů, a tak možné redukci zátěže násilí v médiích. Rodiče mohou napomoci dětem rozvinout schopnost odlišit fantazii a realitu, měli by s dětmi sledovat pořady a hovořit o představovaných násilných scénách a obrázcích, navést je, aby přemýšlely o obsahu a scénách a co by se mohlo stát ve skutečném životě, ptát se jich na pocity a přinést alternativy řešení násilí (Ortega et al., 2007). Studie Singera (Stangl, 2011) poukazuje na to, že děti pod dohledem rodičů mají menší pravděpodobnost být samy násilné v budoucím životě než děti, které se na filmy obdobného obsahu dívají samy.

Preventivní iniciativou rodičů by měla být tudíž redukce násilných programů pro děti, pravidelná komunikace s dětmi během pořadů, dodržení věkové hranice zvolených her či vysvětlení možnosti nebezpečí násilí v samotných médiích. U tohoto druhu prevence hraje důležitou roli vedle rodiny také vláda a mediální průmysl (Ortega et al., 2007). Strategie rodičů v těchto preventivních snahách se ukázala u dětí do 12 let smysluplnou mírou redukce škodlivého působení, u starších dětí mohou tyto snahy spíše narušit vztah s rodiči a vzhledem k tomu, že zakázané obsahy (násilí, sex) jsou o to více v tomto věku zajímavé, přesune se jejich užívání na oblast kamarádů. Lze tedy konstatovat, že u mladších dětí jsou tato restriktivní opatření smysluplná, u starších kontraproduktivní (Kunczik, Zipfel, 2006).

ZÁVĚR

Děti a mládež nejcitlivěji reagují na fenomény doby a stávají se tak nejohroženější skupinou. Média tyto cílové skupiny ovlivňují nejen v pozitivním slova smyslu, ale také v negativním, jenž může mít dalekosáhlé důsledky. Média prezentují dětem a mladistvým negativní obsah ovlivňující je samotné v jejich budoucím životě, o čemž pojednává přehled řady výzkumů zabývajících se zmíněnou problematikou. Významnou úlohu zde zaujímají rodiče, kteří mohou vhodným způsobem redukovat

vliv a důsledky negativního působení médií svým přístupem k cílovým skupinám.

LITERATURA

1. Duspiva Z (2003). Vliv elektronických médií na děti a mládež ČR v roce 2003. Britské listy, [online]. [cit. 2011-10-03]. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/15104.html>
2. Früh W (2001). Gewaltpotentiale des Fernsehangebots. Programmangebot und zielgruppenspezifische Interpretation. Wiesbaden: Westdeutscher Verlag, 221 p.
3. Früh H, Brosius, H, B (2008). Gewalt in den Medien. In: Batinic B, Appel M: Medienpsychologie. 1. Auflage. Heidelberg: Springer Verlag, p. 177–194.
4. Griesbach J (2006). Der Einfluss der Medien auf die heutige Sozialisation der Jugendlichen. München: Grin Verlag, 24 p.
5. Jirák J, Köpplová B (2007). Média a společnost. Praha: Portál, 208 p.
6. Jirák J et al. (2005). 10 let v českých médiích. 1. vydání. Praha: Portál, 142 p..
7. Kaikitis L (2004) Der Einfluss des Fernsehens auf die Jugendlichen. In: Gesellschaft für Pädagogik und Information e. V. – EU Media/ESEC. [online]. 2004/2005, pp. 1–5. [cit. 2011-10-03]. Dostupné z: http://www.gpi-online.de/upload/PDFs/EU-Media/_Kaikitis1-Einfluss_des_Fernsehens-10-09-04.pdf
8. Kunczik M (2007). Befunde der Wirkungsforschung und deren Relevanz für die altersbezogenen Kennzeichnung von Video- und Computerspielen. Expertise im Auftrag des Hans-Bredow-Instituts für das Projekt „Das deutsche Jugendschutzsystem im Bereich der Video- und Computerspiele“, Hans-Bredow-Institute. [online]. [cit. 2011-10-03]. Dostupné z: http://www.hans-bredow-institut.de/webfm_send/111
9. Kunczik M, Zipfel A (2004). Medien und Gewalt. Befunde der Forschung seit 1998. Kurzfassung. Berlin: Bundesministerium für Familien, Senioren und Frauen. [online]. [cit. 2011-10-03]. Dostupné z: <http://www.bmfsfj.de/RedaktionBMFSFJ/Abteilung5/Pdf-Anlagen/kurzfassung-medien-und-gewalt.property=pdf.pdf>
10. Kunczik M, Zipfel A (2006). Medien und Gewalt: Der aktuelle Forschungsstand. In: Niesyto H, Rath M, Sowa H: Medienkritik heute. Grundlagen, Beispiele und Praxisfelder. 5. Auflage. München: Köpfer Verlag, p 145-165.
11. Matoušek O (2003). Mládež a delikvence. Praha: Portál, 344 p.
12. Meirowitz K (1993). Gewaltdarstellungen auf Videokassetten. Grundrechtliche Freiheiten und gesetzliche Einschränkungen zum Jugend- und Erwachsenenschutz. Eine verfassungsrechtliche Untersuchung. Berlin: Duncker & Humblot, 432 p.
13. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2006). Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007–2013. [online]. [cit. 2011-10-03]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/koncepce-statni-politiky-pro-oblast-deti-a-mladeze-na-obdobi-2007-2013>

14. Ortega R, Mora-Merchán JA, Jäger T et. al. (2007). Gewalt, Mobbing und Bullying in der Schule – Die Rolle der Medien, Kommunen und des Internet [online]. Landau: Verlag Empirische Pädagogik [cit. 2011-10-03]. Dostupné z: http://www.bullying-in-school.info/uploads/media/E-Book_German_01.pdf
15. Sak P (2000). Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů. Praha: Petrklíč, 291 p.
16. Sak P (2005). Mládež a média. In: Jiráček J et al.: 10 let v českých médiích. 1. vydání. Praha: Portál, p. 101–116.
17. Spitzer M (2005). Vorsicht Bildschirm! Elektronische Medien, Gehirnentwicklung, Gesundheit und Gesellschaft. Stuttgart: Ernst Klett Verlag, 303 p.
18. Stangl W (2011). Fernsehen und Gewalt. Arbeitsblätter. [online]. [cit. 2011-10-03]. Dostupné z: <http://arbeitsblaetter.stangl-taller.at/MEDIEN/FernsehenGewalt.shtml>
19. Theunert H. et. al. (1992). Zwischen Vergnügen und Angst – Fernsehen im Alltag von Kindern. Eine Untersuchung zur Wahrnehmung und Verarbeitung von Fernsehinhalten durch Kinder aus unterschiedlichen soziokulturellen Milieus in Hamburg. Berlin: Vistas Verlag, 230 p.

Darina Caloňová
darina.calonova@fvp.slu.cz